

Підсумки й перспективи вивчення класичної літератури Results and Prospects of Studying Literary Classics

Бескурська Т. О

Запорізький національний університет

Науковий керівник – д-р філол. наук, проф. Торкут Н. М.

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3238>

“Історія королів Британії” Джеффри Монмутського та її резонанс у культурі наступних епох

“*Historia Regum Britanniae*” (1136) Джеффри Монмутського стала одним з найбільш впливових творів середньовічної літератури і спричинила потужний резонанс у літературі і мистецтві наступних епох. Саме ця пам’ятка стоїть біля витоків одного із найвідоміших міфів європейської культури, а саме так званої артуріани – низки творів, сюжети яких обертаються навколо короля Артура.

Постать автора однієї з найперших пам’яток національної історії Англії неодноразово привертала увагу науковців, якими достеменно встановлено, що Джеффри (інший варіант імені – Гальфрід) Монмутський (1100–1154/1155) був валлійцем. Він провів більшу частину свого життя неподалік Оксфорда, де був спочатку каноніком¹ у Коледжі Святого Георга, а згодом став архідияконом у Монмуті (Reeve, 2007). Саме звідси і походить його прозвище.

“Історія королів Британії” – репрезентативний зразок середньовічної історіографії, на сторінках якого історичні факти сусідять з численними

¹ *Канонік* (від лат. *canonicus*) – у католицьких церквах так називається посада члену колегії духовних осіб вищого рангу.

авторськими домислами і художнім вимислом. Цей твір про правління декількох британських королів охоплює події від появи троянців на території Британських островів до завоювання цих територій англосаксами. Спочатку хроніка Джеффрі Монмутського мала назву “*De gestis Britonum*”, а згодом з’явилося уточнення, що фіксувало акцент саме на правителях, які по суті й були об’єктом першочергової авторської уваги.

Однією із прикметних рис праці Джеффрі Монмутського, яка забезпечила їй чільне місце у переліку найвпливовіших середньовічних текстів, стала описана у VII – IX книгах легенда про короля Артура та його рицарів. Автор зобразив Артура, сина Утер-Пендрагона, як короля Британії, який переміг саксів і створив велику потужну імперію. З-під пера середньовічного хроніста виходить ціла низка захопливих історій, де доля Артура перехрещується з долями інших персонажів, зокрема, Гвіневри (його дружини), Мерліна (чарівника), Утера Пендрагона (його батька), Моргани (чарівниця, лікарка) та ін. Саме з цієї середньовічної хроніки читачі вперше дізнаються про славнозвісний Ескалібур – легендарний меч короля Артура, про міфічний острів Авалон та фортецю Камелот, отриману Артуром під час одруження з Гвіневрою.

Цікаво, що як і більшість середньовічних хроністів, Джеффрі Монмутський включав до тексту хроніки найдивовижніші казкові елементи, пов’язані з чудесним і містичним, та пророцтва. Так, зокрема, “*Prophetiae Merlini*” (“*The Prophecies of Merlin*”), які автор вклав у уста чарівника Мерліна, містять таємничі прогнози про славне майбутнє Британії. Ці пророцтва надають особливого статусу самому Мерліну, закріплюючи його особливу роль у легенді про Артура, і водночас закладаючи основу традиції включення політичних пророкувань і прогнозів до текстів історіографічних творів.

Хоча свого часу Джеффрі Монмутський сприймався як авторитетний хроніст, невдовзі його твір став об’єктом критики, як з боку численних послідовників, так і істориків пізніших часів. Наприклад, відомий історик Вільгельм Ньобургський (лат. *Guilelmus Neubrigensis* (1136–1198)), вважав працю Монмута абсурдним збірником вигадок. Він наголошував, що його власна хроніка “*Historia rerum Anglicarum*” (“*Historia de rebus anglicis*”, 1196–1198) базується на надійних джерелах. Він критикував Джеффрі Монмутського за те, що той створив історію, яка суперечить свідченням, знайденим у творах Беди Достоповажного та Отців церкви.

Поєднання історії та міфу в “Історії королів Британії” започаткувало дуже плідну суто літературну традицію, в лоні якої з’явилася ціла галерея художніх творів, де героями стали персонажі, чиї образи генетично укорінені в хроніці Джеффрі Монмутського. Французький письменник Крет’єн де Труа (*Chretien de Troyes* (1135–1190)) започаткував на основі історії короля Артура жанр лицарського роману, додавши до сюжету символічно-сакральний образ Святого Грааля. До цієї ж традиції належить і поема невідомого автора “Сер Гавейн і Зелений Лицар” (англ. *Sir Gawain and the Green Knight*) (кінець 14 століття), у якій йдеться про пригоди племінника короля Артура. Англійський письменник Томас Мелорі (Thomas Malory (1405–1471)) об’єднав всі відомі на той час

легенди про лицарів Круглого столу в єдиний цикл, вершиною якого вважається “Смерть Артура” (*Le Morte d'Arthur*, 1485). До праці Джеффри Монмутського звертався і Вільям Шекспір, який запозичив з неї сюжет для своєї трагедії “Король Лір”.

Неодноразово легенди про короля Артура, започатковані хронікою Джеффри Монмутського, обиралися об’єктом творчої інтерпретації художників, музикантів, кіномитців. Варто згадати роман Меріон Зіммер-Бредлі “Тумани Авалону” (“*The Mists of Avalon*”, 1983), і таємничий роман для молоді Мег Кебот “Школа Авалон” (“*Avalon High*”, 2005). Серед музичної артуріани варто згадати оперу “Король Артур” (1691) Генрі Перселла на лібрето Джона Драйдена (1684), а також ліричну драму в трьох актах “Король Артур” (*Le Roi Arthus* (1903)) Ернста Шоссона (*Ernest Chausson*). Щодо мистецтва кінематографу, то тут маємо цілу низку фільмів, які екранізують не стільки хроніку “*Historia Regum Britannie*”, скільки літературну артуріану більш пізніх часів. Найвідомішими серед них є режисерський дебют Террі Гілліама, який спільний з Террі Джонсоном поставив фентезійну кінокомедію “Монті Пайтон і Священний Грааль” (“*Monty Python and the Holy Grail*”, 1975), епічний фентезійний фільм Джона Бурмана під назвою “Екскалібур” (“*Excalibur*”, 1981), історичний бойовик Антуана Фукуа “Король Артур” (“*King Arthur*”, 2004), а також пригодницька фентезійна стрічка Гая Річі “Меч короля Артура” (“*King Arthur: Legend of the Sword*”, 2017).

Підсумовуючи, зазначимо, що “Історія королів Британії” Джеффри Монмутського – не лише визначний зразок середньовічної англійської історіографії, але й наріжний камінь плідної літературної традиції (артуріани). Цей твір – неймовірно важлива частина культурної спадщини англійців, що стоїть біля витоків формування національної ідентичності. У культурному плані творчість Джеффри Монмутського сприяла романтизації минулого Великої Британії, впливаючи на сприйняття національної спадщини та фольклору.

Література

Reeve, M. D. (2007). *Introduction. The history of the kings of Britain (VII-XI)*. Woodbridge the Boydell Press.

Taisiya Beskurska

Zaporizhia National University

***Historia Regum Britanniae* by Geoffrey of Monmouth
and Its Resonance in the Culture of the Further Epochs**

The article explores Geoffrey of Monmouth's The History of the Kings of Britain, a seminal chronicle that significantly influenced the narrative of British history in the Middle Ages. By intertwining historical fact with myth, Geoffrey's work laid the groundwork for the development of chivalric romance, shaping the cultural landscape of subsequent epochs. The enduring legacy of his tales continues to resonate in literature, art, and national identity.

Key words: Geoffrey of Monmouth, *The History of the Kings of Britain*, chronicle, Middle Ages, chivalric romance.